

شىنجاڭ تەزكىرىچىلىكى

1997 - يىل 1 - سان

پەسىللىك ژۇرنال

ئومۇمىي 38 - سان

14 - يىل نەشىرى

※ مۇندەرىجە ※

ھۆججەتلەر

- 1 يېڭىچە تەزكىرە تۈزۈش خىزمىتىنى تىرىشىپ ياخشى ئىشلەيلى لى پىڭ
- سوتسىيالىستىك مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى ھەقىقىي تۈردە ئەمەلىيلەشتۈرەيلى
- 3 بىر قىسىم شەھەرلەر ۋە غەربىي شىمال رايونى بويىچە ئۆتكۈزۈلگەن مەملىكەتلىك تەزكىرە مۇھا -
- 5 كىمە يىغىنىنىڭ قىسقىچە خاتىرىسى
- يولداش نۇرمۇھەممەت دۆلەتى شىمالىي شىنجاڭ رايونىغا بېرىپ تەزكىرىچىلىك خىزمىتىنى كۆز -
- 7 دىن كەچۈردى مەرھابا شاۋۇدۇن

سوتسىيالىستىك يېڭى تەزكىرىلەردىن

- 10 «لوپنۇر ناھىيىسى تەزكىرىسى» دىن

تارىخ سەھىپىسىدە

- 18 مەخپىي ھەرىكەت: تىنچلىق بىلەن ئازاد بولۇش ھارپىسىدىكى شىنجاڭ لى يۈەن، جاڭ لىي
- 29 «شەرقى شىكەستە» نىڭ لېنىنگراد قوليازمىسى توغرىسىدا ئابدۇشۈكۈر تۇردى
- 34 ئۇيغۇر تەرجىمان ۋە قان بىلەن پۈتۈلگەن نوم ئۆمەر جان ھەسەن
- 36 ئىلىدا قۇرۇلغان تىل - يېزىق ئىلمىي مۇھاكىمە تەشكىلاتلىرى توختى ئىبراھىم
- غوجاغىياسىدىننىڭ «شاھرۇخ ئەلچىلىرىنىڭ شەرققە سەپەر قىلىش خاتىرىسى» ناملىق كىتابى
- 40 ئەركىن ئەرشىدىن
- 43 ئۇيغۇرلار رايونىغا ئەڭ دەسلەپ كەلگەن ئەرەب ساياھەتچىلىرى جەمىلە ئابلا
- چىڭ سۇلالىسى دەۋرىدىن مىنگو دەۋرىگىچە شىنجاڭدا يۈز بەرگەن ۋەيران قىلغۇچ يەر تەۋرەشلەر
- 45 لوشاۋۋېن

نەسەبنامە تەتقىقاتى

- 55 كۆك تۈرك خانلىقى قاغانلىرىنىڭ شەجەرىسى يۈسۈپجان ياسىن

يەر ناملىرى تەتقىقاتى

- 59 «بۈگۈر» نامى ھەققىدە يېڭى مۇلاھىزە قۇربان تۇران

- 4 شىنجاڭ رايونىنىڭ تارىختىكى بەزى ناملىرى ھەققىدە ئەخمەتجان مۆمىن 62
تۇرپاندىكى بەزى يەر ناملىرى توغرىسىدا رەۋەيدۇللا ھەمدۇللا 64

ئۆرپ - ئادەتلەر

- قەشقەرنىڭ «ھەزرەت» سەيلىسى مۇھەممەت ئىمىن قۇربانى 66
يامانسۇ يېزىسىنىڭ توي رەسمىيىتىدىكى ئۆزگىچىلىكلەر بېلىقزى مۇھەممەت 68

مەشھۇر شەخسلەر

- غۇلجىدا ئۆتكەن ئاتاقلىق باغۋەن ئىسرائىل ئاخۇن ماخمۇتجان ئابىت 70
زوھۇرىدىن ھاكىمبەگ ھەققىدە قىسقىچە مەلۇمات ق. ھاپىز، ت. پولات 73
مەشھۇر سۆڭەك كېسەللىكلىرى دوختۇرى سامساق توختى تۇرسۇن ئابدۇقادىر 76

مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى

- تۇرپاندىكى مەشھۇر مازارلار مۆمىن قادىر 77
لۈكچۈندىكى «جاھاننامە» ۋە «خانلىق مەدرىسى» توغرىسىدا شېرىپ خۇشتار 80
ئىلى ئۆسۈن قەبرىلىرىنىڭ ئالاھىدىلىكى ئىسمائىل جېلىل 82

تۈنۈگۈن ۋە بۈگۈن

- «نو ئۆستەڭ» نىڭ چېيىلىشى ۋە ئۇنىڭ تەرەققىياتى تۇردى ئابدۇرېھىم 84

گۆھەر زېمىنىدا

- سەمەت ئۆرۈكى يۈنۈس سەمەت 86

جۇڭگونىڭ غەربىي يۇرتىنى ئىدارە قىلىش تارىخى

- § 3. قارا قىتانلارنىڭ دۆلەت قۇرۇشى 87

مەسلىھەتچىلەر: ئۇيغۇر سايرانى، ئىمىن نۇرسۇن، ھاكىم جاپپار

باش مۇھەررىر: سايبىر ئىلى

مۇئاۋىن باش مۇھەررىرلەر: قادىر ھاپىز، غوجا ئەخمەت يۈنۈس، ئابدۇرۇپ ئىبلى

تەھرىر ھەيئەت ئەزالىرى (ئېلىيىب تەرتىپى بويىچە تىزىلدى): ئابدۇرۇپ ئىبلى،

ئابدۇشۈكۈر تۇردى، ئابدۇقەيۈم غوجا، سايبىر ئىلى، غوپۇر قادىر، غوپۇر ھوشۇر

نىيازى، غوجا ئەخمەت يۈنۈس، قادىر ھاپىز، قاسىم غوجا، قۇربان مامۇت، مەھمەد

ئابلا، نۇرمۇھەممەت دۆلەتى، ئوبۇل ئىسلام، يۈسۈپجان ئەخمەدى

مەسئۇل مۇھەررىر: ئابلىز ئورخۇن

شىنجاڭ ئەزگىر ئىچىلىكى

1997 - يىل 2 - سان

پەسىللىك ژۇرنال

ئومۇمىي 39 - سان

14 - يىل نەشرى

※ مۇندەرىجە ※

ھۆججەتلەر

- 1 قەدىردان يولداش دېڭ شياۋپىڭ قەلبىمىزدە مەڭگۈ ھايات
يولداش دېڭ شياۋپىڭنىڭ ئىرادىسىگە ۋارىسلىق قىلىپ، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ئەزگىرچىلىك
- 3 خىزمىتىدە يېڭى ۋەزىيەت يارىتايلى
ژۇرنىلىمىز ئوبزورچىسى
- 7 شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتى بەنگۇڭتىڭى ھۆججىتى
شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتى بەنگۇڭتىڭى ھۆججىتى
- 10 ئاپتونوم رايونلۇق تەزكىرە كومىتېتىنىڭ 1997 - يىللىق خىزمىتىنىڭ مۇھىم نۇقتىلىرى
16

خىزمەت تەتقىقاتى

- 20 تەزكىرە تۈزۈشتە «دائىرىدىن ھالقىپ كەتمەسلىك» مەسىلىسى ھەققىدە ... غوپۇرھوشۇر نىيازى

تارىخ سەھىپىسىدە

- ئاسىيا خەلقلىرى ئىنستىتۇتىدا ساقلىنىۋاتقان ئۇيغۇرچە قوليازىلار
23
- ئاتتىلا ۋە ياۋروپا ھۇن ئىمپېرىيىسى
29
- چەتتىڭ سىڭىپ كىرىشىگە قارشى كۈرەش
34
- ئىلىدا گېزىتنىڭ بارلىققا كېلىشى ۋە ئۇنىڭ بېسىپ ئۆتكەن مۇساپىسى
36
- ئۈچ ۋىلايەت ئىنقىلابى مەزگىلىدىكى پوچتا تامغىلىرى
47

يەر ناملىرى تەتقىقاتى

- 48 تارىختىكى ئارا تۈرۈك ۋە «ئاراتۈرۈك» دېگەن نامنىڭ كېلىپ چىقىشى
قەشقەر شەھىرىدىكى بىر قىسىم يەر - جاي ناملىرىدىن قەشقەرلىكلەرنىڭ ئاساسلىق تىرىكچىلىك
- شەكلىگە نەزەر
51

بۇ يۇرتنىڭ نامى ئابدۇسالام ئابباس 56

تارىختىكى «ئونسۇ» ئابدۇراخمان مامۇت (دىيار) 57

تارىخىي ئەسلىمە

يەكەن ئۇيغۇر مەدەنىي ئاقارتىش ئۇيۇشمىسى توغرىسىدا ياقۇپ ئەمەت، رەھىمتۇللا ياقۇپ 59

ئىلمىي مۇھاكىمە

يۇرتىمىز قىياتاش رەسىملىرىدىكى سىۋاستى (卐) ۋە ئۇنىڭ ئېتىمولوگىيىسى ھەققىدە

..... ساۋۇت ئابدۇخالىق، مەمەت يۈسۈپ تاھىر 65

يادا تاش سېھرىگەرلىكى ھەققىدە ئەنۋەر سەمەد غەربى 69

مەشھۇر شەخسلەر

تونۇلغان ئەدىب ۋە تارىخچى مۇھەممەت ئىمىن قۇربانى مۇختەر مامۇت مۇھەممىدى 76

مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى

خانئۆي قەدىمكى شەھەر بۇددا ئىبادەتخانىسىدىكى مورا مۇنارى ئابدۇغېنى بارات 78

قەدىمكى شەھەر كۆرە ئاسىيە ئەيسا 79

تۈنۈگۈن ۋە بۈگۈن

شىنجاڭ خەلق تىياتىرى شېرىپ خۇشتار 81

شىنجاڭدىكى كەسپلەر

ئۈرۈمچىنىڭ ئازادلىقتىن ئىلگىرىكى ياغاچچىلىقى ۋە تۆمۈرچىلىكى نىياز كېرىمى 83

جۇڭگونىڭ غەربىي يۇرتىنى ئىدارە قىلىش تارىخى

۷ باب موڭغۇللارنىڭ غەربكە يۈرۈش قىلىشى ۋە ئۇلارنىڭ بۈيۈك غەلىبىسى 85

مەسلىھەتچىلەر: ئۇيغۇر سايرانى، ئىمىن نۇرسۇن، ھاكىم چاپپار

باش مۇھەررىر: ساير ئەلى

مۇئاۋىن باش مۇھەررىرلەر: قادىر ھاپىز، غوجا ئەخمەت يۈنۈس، ئابدۇرۇپ ئېلى

تەھرىر ھەيئەت ئەزالىرى (ئېلىپبە تەرتىپى بويىچە تىزىلدى): ئابدۇرۇپ ئېلى،

ئابدۇشۈكۈر تۈردى، ئابدۇقېيۇم غوجا، ساير ئەلى، غوپۇر قادىر، غوپۇر ھوشۇر

نىيازى، غوجا ئەخمەت يۈنۈس، قادىر ھاپىز، قاسىم غوجا، قۇربان مامۇت، مەھمەد

ئابلا، نۇرمۇھەممەت دۆلەت، ئوبۇل ئىسلام، يۈسۈپجان ئەخمىدى

مەسئۇل مۇھەررىر: ئابلىز ئورخۇن

شىنجاڭ ئەزكىرىچىلىكى

1997 - يىل 3 - سان

پەسىللىك ژۇرنال

ئومۇمىي 40 - سان

14 - يىل نەشرى

※ مۇندەرىجە ※

خىزمەت تەتقىقاتى

- ئۈرۈمچى شەھىرىگە قاراشلىق رايون (ناھىيە) لارنىڭ تارىخ - تەزكىرە خىزمىتىنى تەكشۈرۈش خاتىرىسى جياڭ دۇڭخۇي 1
مۇئاۋىن مۇدىر سابىر ئەلى تۇرپان ۋىلايىتىگە بېرىپ خىزمەتلەرنى تەكشۈردى سۇخاۋفا 5

تەزكىرىچىلىك تەتقىقاتى

- كەسپلەر تەزكىرىسىنىڭ ماھىيىتى ۋە ئۇنى يېزىشقا دائىر بەزى مەسىلىلەر ئابدۇرۇپ ئەلى 9

سوتسىيالىستىك يېڭى تەزكىرىلەردىن

- «كورلا شەھىرى تەزكىرىسى» دىن — نەشپۈت 13

تارىخ سەھىپىسىدە

- ئىستىقبال سەۋدالىرى مۇھەممەت ئىمىن قوربانى 19
ئىلى مۇستەقىل باتالىونى ھەسەن نۇر ھاجىبولۇس 24
«بالا ساغۇن 30
كۈسەندىن ئېلىپ كېتىلگەن قىممەتلىك ئەسەر «بوۋر قەدىمىي كىتابى» ئۆمەر جان ھەسەن 34

تارىخىي ئەسلىمە

- ئەخمەت ئەپەندىنىڭ تاپشۇرۇقى بىلەن مۇزەپپەر ئابدۇللايوۋ 35

نەسەبنامە تەتقىقاتى

- كارۋىتى يېزىقى دەۋرىدىكى پىشامشان پادىشاھلىرىنىڭ نەسەبى ئۈستىدە تەتقىقات... لىن مېيسۇن 50

يەر ناملىرى تەتقىقاتى

- چاقىلىق نامى ھەققىدە مۇلاھىزە غالىپ بارات 57
«قەدىمكى قوچۇ - بېشبالىق يولى — «تادى يولى» ھەققىدە ئابلىم قىيۇم 59

مەشھۇر شەخسلەر

- ئېلىخان تۆرە شاكىرخان تۆرە ئوغلى ھاكىم چاپپار 60
VII ئەسىردە ئۆتكەن ئۇيغۇر ئانا - بالا سىياسىئونلار ئەخمەت سۇلايمان 64

ئىلمىي مۇھاكىمە

- «تابغاچ» قا ئېنىقلىما قۇربان تۇران 66
تەكلىماكان ئەپسانىسى ۋە «تەكلىماكان» ئاتالغۇسى ھەققىدە تەھلىل ئابلان مەخمۇت 69

ئۆرپ - ئادەتلەر

- ئۇيغۇرلارنىڭ ئىسىم قويۇش ئادىتى مۇتەللىپ سىدىق قاھىرى 71
قۇمۇل دوپپىسى ھەققىدە دەسلەپكى ئىزدىنىش سارەم قۇربان 74

مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى

- قەشقەردىكى مەرىپەت بۇلىقى — خانلىق مەدرىسە قەمەرجان قاپىل 79

شىنجاڭدىكى كەسپلەر

- ماتاچىلىق خالىق قادىر 81

ئۇزۇن ئۆمۈر چولپانلىرى

- ئۆمۈر چولپىنى ھوشۇر پەرمان توختى ئىبراھىم 85

جۇڭگونىڭ غەربىي يۇرتىنى ئىدارە قىلىش تارىخى

- § 2. باتۇخاننىڭ غەربكە يۈرۈش قىلىشى 87

تەزكىرە گۈلزارى

- كالا ئاستى مۇھەممەتئىمىن قۇربان 93

مەسلىھەتچىلەر: ئۇيغۇر سايرانى، ئىمىن تۇرسۇن، نۇرمۇھەممەت دۆلەتى
باش مۇھەررىر: سابىر ئەلى
مۇئاۋىن باش مۇھەررىرلەر: قادىر ھاپىز، غوپۇر ھوشۇر نىيازى، ئابدۇرۇپ ئېلى
تەھرىر ھەيئەت ئەزالىرى (ئېلىپبە تەرتىپى بويىچە تىزىلدى): ئابدۇرۇپ ئېلى،
ئابدۇشۈكۈر تۇردى، ئابدۇقېيۇم غوجا، ئابلەت نۇردۇن، ئابلەت ئىمىن، سابىر ئەلى،
غوپۇر ھوشۇر نىيازى، غوجا ئەخمەت يۈنۈس، قادىر ھاپىز، قاسىم غوجا، قۇربان
مامۇت، مەھمەت ئابلا
مەسئۇل مۇھەررىر: ئابلىز ئورخۇن

※ مۇندەرىجە ※

ھۆججەتلەر

- 1 يولداش لى تېيىڭنىڭ مەملىكەتلىك تەزكىرە مۇكاپاتى تارقىتىش يىغىنىدا سۆزلىگەن سۆزى.....
2 - نۆۋەتلىك جۇڭگو تەزكىرە يېتەكچىلىك گۇرۇپپىسى 4 - قېتىملىق يىغىنىنىڭ خاتىرىسى...

تارىخ سەھىپىسىدە

- 4 پارچە كونا كىتاب مائىجىماشىنچى (ياپونىيە)
تاڭغۇت ۋە ئۇيغۇرلارنىڭ مەتبەئەچىلىككە قوشقان مۇھىم تۆھپىسى... شى جىنبو، ياسىن ھوشۇر
«كروران گۈزىلى» نىڭ سىرى (2 پارچە)
«تەزكىرە ئىمام مۇھەممەد غەززالى» ئابلىز ئورخۇن
«ئەخمەتجان قاسىمى تاللانما ئەسەرلىرى» توغرىسىدا مەخمۇت زەيدى
1000 يىللاپ ئۇيغۇدا ياتقان چادوتا قەدىمكى دۆلىتىنىڭ چۈمپەردىسى ئېچىلدى فۇدو
مارك ئاۋرېل ستەيىننىڭ غەربىي رايوندىكى ئېكسپېدىتسىيە پائالىيەتلىرى ... ئەرگىن ئەرشىدىن
قەشقەرنىڭ 1933 - يىلىدىن 1946 - يىلغىچە بولغان مەتبەئەچىلىك ۋە نەشرىياتچىلىق ئەھۋالى
25 مۇھەممەت ئىمىن قۇربانى
ئاتقۇ ناھىيىسىنىڭ ئازادلىقتىن بۇرۇنقى مائارىپ ئەھۋالى مامۇت غازى
چىڭ سۇلالىسى شىنجاڭدا يولغا قويغان مەنسەپ تەشكىلى تۈزۈلمىسى ئابدۇساتتار ھامىدىن
مىللەتلەرنىڭ غەمگۈزارى ئەخمەتجان قاسىمى تاھىر تاشبايىق
يېقىنقى زامان شىنجاڭ تارىخىدا ئۆتكەن ئۆزبېك تېۋىپلار مۇختەرمامۇت مۇھەممىدى
لۇ مىڭشەن ۋە ئۇنىڭ «تېرىقچىلىق، يىپەكچىلىك، ئوزۇق - تۈلۈك، كىيىم - كېچەك ئاساسلىرى»
ناملىق كىتابى ئالىيە ئەنۋەر

تارىخىي ئەسلىمە

- 3 ۋىلايەت ئىنقىلابىنىڭ ئالدى - كەينىدىكى تارباغاتاي ئابلىمىت ھاجىيوفى

كىشى ئىسىملىرى تەتقىقاتى

63 ئۇيغۇر كىشى ئىسىملىرى توغرىسىدا رەۋەيدۇللا ھەمدۇللا

يەر ناملىرى تەتقىقاتى

65 مەريە - جاي ناملىرى تەزكىرىلىرىدىكى ئىلمىيلىك مەسىلىسى ئابلەت ئابباس
69 خوتەندىكى بىر قىسىم يەر ناملىرىغا دائىر رىۋايەتلەر مەنقاسىم ئابدۇراخمان

ئىلمىي مۇھاكىمە

71 ئۇيغۇرلاردىكى خاسىيەتلىك سان «3» توغرىسىدا ئەخمەتجان غوپۇر

مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى

74 كۇچادىكى مازارلار توغرىسىدا ھۈسەين ئىمىن ھاجى، تۇنىياز ئىمىن
76 يوپۇغىدىكى مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى ئوبۇل مەخمۇت
79 قەشقەر شەھىرىنىڭ سېپىل - دەرۋازىلىرى قەمەرجان قابىل

گۆھەر زېمىنىدا

82 كۇچا پىچىقى نىياز مەخمۇت
84 ئىپار چاشقىنىنىڭ تارقىلىش تارىخىغا دائىر قىسقىچە مەلۇمات ئابلىمىت ئابدۇقادىر

ئۇزۇن ئۆمۈر چولپانلىرى

87 3 ئەسىرگە ھالقىش ئالدىدا تۇرغان ئادەم ئابلىز ئورخۇن

جۇڭگونىڭ غەربىي يۇرتىنى ئىدارە قىلىش تارىخى

88 § 3. ھىلاكۇنىڭ غەربكە يۈرۈش قىلىشى 88

مەسىلىھەتچىلەر: ئۇيغۇر سايرانى، ئىمىن تۇرسۇن، نۇرمۇھەممەت دۆلەتى

باش مۇھەررىر: سابىر ئەلى

مۇئاۋىن باش مۇھەررىرلەر: قادىر ھاپىز، غوپۇر ھوشۇر نىيازى، ئابدۇرۇپ ئېلى
تەھرىر ھەيئەت ئەزالىرى (ئېلىپبە تەرتىپى بويىچە تىزىلدى): ئابدۇرۇپ ئېلى،
ئابدۇشۈكۈر تۈردى، ئابدۇقېيۇم غوجا، ئابلەت نۇردۇن، ئابلەت ئىمىن، سابىر ئەلى،
غوپۇر ھوشۇر نىيازى، غوجا ئەخمەت يۈنۈس، قادىر ھاپىز، قاسىم غوجا، قۇربان
مامۇت، مەھمەت ئابلا

مەسئۇل مۇھەررىر: ئابلىز ئورخۇن